

שיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדור הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת במדבר תשע"ג

איש על מחנהו ואיש על דגלו

למה נתאוו ישראל לדגלים?

הקב"ה מצוה בפרשתנו: "אִישׁ עַל דָּגְלוֹ כְּאַתֹּת לְבֵית אֲבֹתָם יִתְּנוּ בָּנֵי יִשְׂרָאֵל" (במדבר ב, ב). כלומר, חנ"ת בני ישראל במדבר צריכה להיות "אִישׁ עַל דָּגְלוֹ", ובסדר מסויים, כפי שמופיע בפרשה.

במדרש מובא, שהיזמה לחניה מסודרת זו, היתה של ישראל עצמם. "בשעה שנגלה הקב"ה על הר סיני, ירדו עמו כ"ב רבבות של מלאכים... והיו כולם עשויים דגלים דגלים [מסודרים מחנות מחנות]... כיון שראו אותן ישראל שהם עשויים דגלים דגלים, התחילו מתאננים לדגלים, אמרו: הלואי כך אנו נעשים דגלים כמותן¹! ... אמר להם הקב"ה... חייכם שאני ממלא משאלותיכם... מיד אמר למשה: לֵךְ צֵשָׁה אותם דגלים כמו שנתאוו" (במד"ר ב, ג) - שלשה שבטים במזרח, שלשה בדרום, שלשה במערב ושלשה בצפון (במדבר ב, ב-ה). אחר כך קובע הקב"ה מקום חניה גם לבני לוי: משה אהרן ובניו במזרח, בני קהת בדרום, בני גרשון במערב, ובני מררי בצפון (שם ג, יד-לח).

וצריך להבין: מי מפריע לישראל לחנות כפי שירצו? אם הם רוצים להסתדר לפי מחנות, שיסתדרו! למה צריך לחכות שה' יתן צווי מיוחד על כך? ועוד קשה: למה צריך שה' הוא זה שיקבע באיזה סדר בדיוק תהיה החניה? די שיצוה עליהם לחנות בצורה מסודרת, כל שבט במקום משלו, ובני ישראל יקבעו כבר בעצמם באיזה מקום יהיה כל שבט.

אלא שצריך להבין מהו ענין המחנות אצל המלאכים. הרי מלאך היא בריה רוחנית שאינה תופסת מקום. ואם כן, מה פירוש הדבר שהמלאכים מסודרים לפי מחנות? על כרחך הכוונה היא לענין רוחני, ולא גשמי. סידור המלאכים לפי מחנות, משמעו, שלכל קבוצת מלאכים ישנו תפקיד מוגדר ומסויים משלה. יש מלאכי רחמים, יש מלאכי דין, ויש גם מלאכים אחרים. "כולם עשויים דגלים דגלים", הכוונה היא שלכל קבוצת מלאכים היה גלוי וידוע מהו התפקיד הרוחני שלה.

לדבר זה נתאוו גם ישראל! ישראל בקשו לדעת, מהו השורש הרוחני של כל שבט ושבט. אמנם כל העדה כולם קדושים, וכולם באו בברית יחד בהר סיני, להיות ממלכת כהנים וגוי קדוש, אבל בכל זאת, לכל שבט ושבט ישנם שורשים רוחניים משלו, שישראל לא יכלו לעמוד עליהם מעצמם. לכן בקשו מהקב"ה, שיאמר להם מהו השורש הרוחני של כל שבט ושבט, שיחלק להם תפקידים רוחניים מוגדרים, הבאים לידי ביטוי בסדר החניה סביב המשכן. והקב"ה אכן מסדר אותם סביב אהל מועד לפי רוחות, כל שבט ושבט על פי עניינו הרוחני הפנימי².

לכל אדם חלק מיוחד בתורה

והנה, הענין שהזכרנו, נכון לא רק ברמה השבטית, אלא גם ברמה האישית. לא רק לכל שבט יש תפקיד רוחני מוגדר, אלא

לכל אדם מישראל יש תפקיד רוחני מיוחד, וחלק מיוחד בתורה שקשור אליו. ידועים דברי הזוהר, שיש שישים ריבוא אותיות בתורה (זו"ח סוף שה"ש דף עד, ב), וידוע גם מה שכתבו בספרים, ש"ישראל" - ראשי תיבות: **י**ש **ש**ישים **ר**יבוא **א**ותיות **ל**תורה (מובא בפני קדושין ל, א ד"ה והואיל). והביאור בזה הוא, שנשמת כל איש מישראל אחוזה באות מסויימת בתורה הקדושה, המותאמת לשורש נשמתו (פנ"י שם). אמנם כל התורה כולה שייכת לכל אחד ואחד מישראל, אך בכל זאת, לכל אחד יש חלק מיוחד ופרטי בתורה, ששם הוא שורש נשמתו, ולשם הוא קשור יותר.

מספרים בענין זה על ר' שמלק'ה מניקלשבורג זצ"ל, שבא פעם בערב יום הכפורים לבית הכנסת, וראה עשיר אחד יושב ואומר תהילים. ניגש אליו ושאל אותו: ידוע שחייל שעורק מציב הקיסר חייב מיתה. מה יהיה דינו של חייל שלא ערק לגמרי מהצבא, רק ערק מגדוד אחד לגדוד אחר, למשל מגדוד הפרשים לגדוד התותחנים? האם גם הוא יהיה חייב מיתה? התפלא העשיר על ר' שמלק'ה, שאין לו דאגות אחרות בערב יום הכפורים חוץ מזה, אך כיון שר' שמלק'ה שאל, ענה העשיר ואמר לו, שגם חייל כזה יהיה חייב מיתה. אמר לו ר' שמלק'ה: "אם כך, שהנך מבין שגם בתוך הצבא אסור לערוק מגדוד אחד לגדוד אחר, דע לך: מקומו של יהודי עשיר בערב יום הכפורים הוא בין נותני הצדקה! את התהילים תשאיר ליהודי עני, שאין לו לתת צדקה, שהוא יאמר תהילים בערב יום הכפורים. אתה, בערב יוה"כ צריך לעסוק יותר בצדקה". אמנם כל יהודי צריך גם לומר תהילים וגם לתת צדקה, אבל אדם צריך לדעת מה תפקידו העיקרי, ובזה הוא צריך להתרכז ולהשקיע את כוחותיו. לא להזניח את חובתו העיקרית, ו"לערוק" לגדוד אחר.

יש שפירשו, שזהו מה שאנו מבקשים (בסוף תפלת שמונה עשרה): "ותן חלקנו בתורתך". בפשטות אנו מבקשים כאן, שחלקנו בעבודת ה' ובתיקון העולם יהיה בתורה, ולא בדבר אחר. יש אדם שחלקו להיות פועל בנין, יש שחלקו להיות חשמלאי, ויש שחלקו להיות רופא וכיו"ב; ועל כן אנו מבקשים מה', שחלקנו בתיקון העולם לא יהיה בענינים כאלו, אלא בתורה. אבל יש שפירשו, ש"תן חלקנו בתורתך" פירושו, שתגלה לנו את החלק המיוחד לנו בתורה, שבו עלינו להתמקד. בזמן שהיו נביאים, הנביא היה מגלה לכל אחד בנבואה, מהו החלק המיוחד לו בתורה (ביאור הגר"א על משלי טז, ד). אבל היום שאין לנו נביא, צריך כל אחד לטרוח למצוא בעצמו את חלקו בתורה (עי' שם), ולזה צריך סייעתא דשמיא מרובה³. לכן מבקשים אנו מ'ה' - "ותן חלקנו בתורתך"! שיאיר את עינינו ויגיד לנו את חלקנו, כדי ולדעת היכן הוא החלק בתורה המתאים לשורש נשמתנו, כדי שנתמקד במיוחד בחלק זה, לתיקון נשמתנו ולתיקון העולם. זה לא אומר שמותר להיות עם הארץ בשאר חלקי התורה שאינם שייכים לשורש נשמתנו. הכונה היא רק, שלכל אחד ואחד יש

חלק מיוחד בתורה, ואדם צריך לשאוף לגלות את החלק המיוחד שלו בתורה, ולחדש חידושי תורה בחלק הזה.

איש על דגלו ואיש על שורש נשמתו

כבר בחז"ל מוצאים, שהיו אמוראים שהיו בקיאים יותר בדיני איסור והיתר, והיו כאלו שהיו בקיאים יותר בדיני ממונות. למשל, הגמרא אומרת, שהלכה כרב באיסורי וכשמואל בדיני (בכורות מט, ב), כי רב היה גדול יותר בדיני איסור והיתר ושמואל בדיני ממונות, ובדור שלאחריהם - רב נחמן היה גדול יותר בדיני ממונות, ורב ששת בדיני איסור והיתר. מצאנו גם בגמרא שהיו מְרִי דשמעתא וּמְרִי דאגדתא - אמוראים שהיו גדולים יותר בהלכה, ואמוראים שהיו גדולים יותר באגדה. [אפילו ר' עקיבא שהיה גדול מאד בתורה, עד שאפילו משה רבינו התפעל מחכמתו ותורתו (מנחות כט, ב), בכל זאת מוצאים בגמרא ש' אלעזר בן עזריה אומר לו: "עקיבא, מה לך אצל הגדה, פֶּלֶה מדברותיך וְלֶךְ אצל נגעים ואהלות" (סנה' סז, ב), שהם ענייני הלכה עמוקים. יש דברים שאתה בקי בהם יותר מאחרים, אבל באגדה יש גדולים ממך]. זאת לא אומרת שה"מְרִי דאגדתא" לא למדו את השמעתא וה"מְרִי דשמעתא" לא למדו את האגדתא. בודאי שלמדו הכל. ובכל זאת, הגדלות של אלו, שורש נשמתם, היה יותר בשטח זה, ושל האחרים - בשטח אחר. וכן רב ושמואל ורב נחמן ורב ששת היו בקיאים בכל חלקי התורה, כפי שרואים בש"ס, אלא שכל אחד מהם נקשר יותר לחלק המסוים בתורה שהיה מתאים לשורש נשמתו⁴.

וכן הוא לא רק באמוראים, אלא גם בדורות שאחר כך. את חידושי הרמב"ן לא יכול היה לכתוב הרשב"א, ואת חידושי הרשב"א לא היה יכול לכתוב הריטב"א, ואת המשנה תורה לרמב"ם לא יכול היה לכתוב הרמב"ן - כי לכל אחד חלק מיוחד לו בתורה. הרמ"א והאר"י הקדוש חיו פחות או יותר בדור אחד, אך אינני סבור שהרמ"א היה מסוגל לכתוב את כתבי האר"י, ואינני יודע אם האר"י היה מסוגל לכתוב את הגהות הרמ"א על השו"ע. זה כתב לפי שורש נשמתו, וזה כתב לפי שורש נשמתו. שניהם למדו תורה, שניהם היו גדולי תורה, אלא שלרמ"א לפי שורש נשמתו התאים לכתוב הגהות על השו"ע, ולאר"י לפי שורש נשמתו התאים לעסוק בקבלה, לגלות נסתרות בקבלה.

הגמרא מביאה, שרב אחא פְּרִיָה דרב יוסף שאל קושיה את רב אשי. אמר לו רב אשי: כשנגיע למסכת זבחים - שהיא עמוקה - אז תשאל אותי על זה, ואז אתן את לבי להשיב על שאלתך (ב"מ קט, ב ורש"י שם). למה ביקש רב אשי להמתין עד שילמד את מסכת זבחים? הסביר מו"ר הג"ר חיים שמואלביץ זצ"ל, שיש קושיית ויש דרכי לימוד שמתאימות למסכת זבחים ולא מתאימות למסכת אחרת. ממילא, יש לכל אחד מסכתות שקרובות אל לבו יותר, כי סוג הסברות שלהן מתאימות יותר לשורש נשמתו. יש בקי במועד, יש בקי בנשים ונזיקין, ויש בקי בקדשים. כולם עובדי ה', וכולם עוסקים בתורת ה', אבל לכל אחד יש מקום אחר בתורה. אמנם יש מי שאמר על אלה שעוסקים בקדשים במקום לעסוק בנשים ונזיקין, "נִרְפִּים אַתֶּם נִרְפִּים עַל פֶּן אַתֶּם אֲמָרִים נִלְכָּה נִנְבְּחָה" (שמות ה, יז), אתם מתעצלים לעסוק בנשים ונזיקין, לכן אתם מתעסקים בקדשים, אבל לא על כל אחד אפשר לומר כך. בודאי לא על הרב מבריסק זצ"ל, שירד לעומק העיון בקדשים. מי שבורה מהעיון ובשביל זה לומד קדשים, זה באמת לא טוב. אבל

מי שמתאים לעומק העיון בקדשים, זה טוב מאד. זה עיקר מצנת תלמוד תורה, ללמוד את התורה בעיון, כל אחד כפי מה שידו מגעת. להבין מה סברת הקושיה של המקשן, ומה סברת התירוקן של התרצן, ולמה רש"י לא פירש כתוספות ולמה תוספות לא פירשו כרש"י, ומה סברת הרמב"ם שחלק על שניהם, להשתדל להבין את הסברה שבדברים ולרדת לעומק הסוגיות.

וכאן יש להוסיף אזהרה חשובה: לפעמים רואים אדם שרוצה ללמוד בעיקר תנ"ך או אגדה. יכול באמת להיות, ששם הוא שורש נשמתו. אלא שצריך לדעת, שלא תמיד ההחלטה היכן נמצא חלקי בתורה נעשית מתוך נטייה נפשית אמיתית. לפעמים ההחלטה נובעת מעצלות, שאדם מחפש לעצמו חלקים קלים בתורה. למה לטרוח בלימוד סוגיות סבוכות, עם תוספות ורמב"ן ורשב"א? הרבה יותר נוח ללמוד תנ"ך ואגדה! התנ"ך הרבה יותר קריא מהגמרא והתוספות, וגם האגדות הרבה יותר קריאות, והרבה יותר נוח לעסוק בהם במקום בגמרא ובהלכה! מי שחושב כך, צריך לדעת, שגם בתנ"ך ובאגדה יש מקום לעבודה מאומצת. המהר"ל וגדולים נוספים עבדו קשה מאד בתחומים אלו. אבל ה"עולם" אינו יודע זאת, וחושב שתנ"ך ואגדתא "הולכים" בקלות. אחרים לומדים אמנם גמרא, אבל מעדיפים לימוד "בקיאות" במקום לימוד בעיון, כי הרבה יותר נח לקרוא עוד דף ועוד דף, במקום לרדת לעומק כל סוגיא וסוגיא. צריך לדעת, שביורר אמיתי מה חלקו של אדם בתורה, לא נקבע לפי מה שנוח וקל לו ללמוד. בירור אמיתי יכול להעשות רק לאחר שאדם ירד לעומק לימוד העיון, הקדיש לו את השנים הדרושות לכך, ורק אז אפשר להחליט מהו חלקו בתורה.

בנוסף לכך, גם אם אדם הגיע למסקנה שחלקו בתורה הוא בלימוד תנ"ך או אגדה, הוא אינו פטור מלהקדיש חלק ניכר מזמנו גם ללימוד הלכה ולימוד הש"ס בעיון, שאחרי הכל - הם החלקים העיקריים שבתורה. להבין למה רש"י לשיטתו במקום אחר מפרש כאן כך וכך, ולמה התוספות לשיטתם צריכים לפרש אחרת, ולמה הרמב"ם לשיטתו פסק אחרת. זו היא עבודה גדולה לדעת לנתח את הדברים, ובזה קונים אהבת התורה, ע"י שאדם מחדש בתורה. לא רק לומד מה שאחרים אמרו - שגם זה חשוב, כי אם לא ילמד מה שאמרו אחרים לא יוכל לחדש - אלא ישתדל לחדש בעצמו. לא יחדש מיד חידושים גדולים כמו הרב מבריסק, אבל שיחדש. אם יהיה לו קשה משהו, ויהיה לו על זה תירוקן טוב, הוא "יקנה" את הדברים וירגיש יותר התקשרות אליהם. לא ישכח את הגמרא הזאת גם כשיעבור למסכת אחרת, כי היא תהיה כבר חלק מעצמיותו. לחדש חידושים זה לא קל, אבל לפום צערא אגרא! (אבות פ"ה מכ"ג) לפי מה שאדם מצטער בלימוד התורה, לפי זה יהיה שכרו.

האם יש ערך לחידושי תורה שְׂגוּיִים?

גם אם החידושים של בחור צעיר לא כל כך ישרים ואמיתיים, חז"ל הרי אמרו, "כל פיטטיא בישין, ופיטטיא דאורייתא טבין" (ירוש' סוף מס' ברכות). כל הפטפוטים הם רעים, חוץ מפטפוט בדברי תורה שהוא טוב. גם אם מצד תוכנו אין לו ערך, כי אינו אמת, בכל זאת הוא טוב, כי מקיימים בו מצנת תלמוד תורה, ומקבלים עליו שכר. הרי אינני ר' עקיבא אייגר, ולא דורשים ממני להיות ר' עקיבא אייגר, אך דורשים ממני ללמוד תורה לפי מה שאני יכול, ואם אני עושה כך, גם אם חידושי אינם נכונים,

לאחר הנדר⁶). מתרצים התוספות (בתירוצי ראשון): כיון שהלך ללמוד תורה, "דרך הוא בהולך ללמוד שנעשה אדם גדול" (תוס' שם סג, א ד"ה אדעתא). מי שלומד תורה, דבר רגיל ומצוי הוא שיעשה אדם גדול, ואין זה "נולד"⁷. אפילו עם הארץ גמור, כפי שהיה רבי עקיבא בתחילה, יכול לההפך לתלמיד חכם גדול, ולחזור עם עשרים וארבעה אלף תלמידים. רק תלך לבית המדרש ותלמד עם כל הכוחות, ותוכל גם אתה להיות גדול בתורה. כמעט לכל אדם יש הכח הזה, להיות גדול. לא צריך את הכשרונות של רבי עקיבא, רק את הרצון שלו ואת מסירות הנפש שלו, ואז - כל אחד יכול להיות גדול. "דרך הוא בהולך ללמוד שנעשה אדם גדול".

לשמוח בתורה

אנו מתקרבים ליום מתן תורה. צריך לדעת לקבל את התורה, להיות חיילים נאמנים בגדוד של לומדי התורה. גם בדורות האחרונים ראינו כמה תלמידי חכמים שבילדותם לא היו בעלי כשרון ולא הצליחו בלימוד תורה, ואחר כך נהיו מגדולי הדור. כי "אֲבָנִים שֶׁחֲקוּ מִים". אם אדם לוקח ללב ברצינות את לימוד התורה, הוא יכול להיות מגדולי הדור, גם אם לא נראה כך בילדותו. אבל גם בלי זה, גם מי שהוא לא מגדולי הדור - חייב ללמוד תורה. התורה לא ניתנה רק לגדולי הדור.

מספרים על הג"ר יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, מגדולי התורה כאן בירושלים, שהיה לו אח בחר"ל, שהיה יהודי פשוט, בעל חנות. הגרי"ח זוננפלד היה משדל אותו (במכתבים שכתב אליו) להשקיע בלימוד התורה קצת יותר ממה שהיה רגיל ללמוד. כתב האח לגרי"ח כך: מילא אתה, שהלימוד מביא אותך להיות אחד מגדולי ישראל - כדאי לך ללמוד תורה. אבל אני - גדול בישראל לא אהיה. אז למה שאלמד? ... ענה לו הגרי"ח כך: בפתחך את חנותך בבוקר, הרי אינך סבור שתצליח להתעשר ממנה כמו הבארון רוטשילד! ואף על פי כן, פותח אתה את החנות כדי להרויח ממנה כמה שתוכל. כך צריך להיות גם בתורה! גם אם לא תהיה כרבי עקיבא איגר או כאחד משאר הגאונים, עדין צריך להשתדל להשיג בתורה כמה שאפשר. כל מה שתרויח, זהו רווח גדול. עוד רש"י אחד, עוד תוספות אחד, כל אחד מהם הוא רווח גדול.

צריכים לדעת את המעלה הגדולה של "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו"; החסד הגדול שה' עשה עמנו, שנתן לנו את התורה. אמנם "מצוות לאו ליהנות ניתנו לישראל, להיות קיומם להם הנאה, אלא לעול על צוاریהם ניתנו" (גמרא ורש"י ר"ה כה, א), אבל עול זה הוא עול מתוק מדבש, שאנו שמחים בו, ולא מצטערים עליו. אנו שמחים בתורה שה' נתן לנו, ומודים לו שבחר בנו מכל העמים, ונתן לנו את תורתו.

לא כמו שמספרים על רב אחד, שראה את אחד ה"משכילים" עולה לתורה ומברך בהתלהבות ובשמחה "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו". אמר הרב: "בצדק הוא שמח שהקב"ה בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו. כי אם ח"ו הקב"ה היה נותן את התורה לגויים, היא היתה מחייבת אותו, והוא היה צריך לקיים אותה!" ... אנו צריכים להזהרות עם התורה, לשמוח בחסד הגדול שה' עשה עמנו, שנתן לנו את התורה, ללמוד אותה ולקיים את מצוותיה. לכן "הכל מודים בעצרת דְּבִעְיָנָן נְמִי לָכֶם", חייבין לשמוח באכילה ובשתיה בחג

קודשא בריך הוא חדי בפלפולא דאורייתא. הקב"ה שמח בפלפול הזה.

אנו אומרים: "אנו עמלים והם עמלים, אנו עמלים ומקבלים שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר" (ברכות כה, ב). שאלו על זה: מה פירוש "הם עמלים ואינם מקבלים שכר"? וכי יש אדם שעמל ללא שיקבל שכר? ! הרי אם לא משלמים להם מספיק, הם עושים שביתות והפגנות, למה הם אינם מקבלים מספיק שכר! ... אפשר לפרש, ש"אינם מקבלים שכר" הכוונה היא לשכר רוחני. שכר כזה הם באמת לא מקבלים. אבל יש פירוש אחר, שאמנם גם הם מקבלים שכר, אבל לא על העמל, רק על התוצרת. אם הוא לא הצליח בעבודה שלו, הוא לא יקבל שום שכר, ואילו אנו מקבלים שכר גם על עצם העמל. אם ישבתי ולמדתי ועמלתי על הסוגיא, נסיתי להבין, ולא הבנתי - בכל זאת אקבל שכר לפי העמל שהשקעתי. כמה שמשקיעים יותר עמל בתורה, כך יש יותר שכר, אפילו אם אומרים לפעמים דברים שאינם נכונים. ומה עוד, שגם לטעויות יש ערך מסוים, שהרי חז"ל אמרו, "אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהן" (גיטין מג, א). הטעות היא אפוא הדרך לעמוד על האמת. אבל אם לא אומרים כלום, אז בודאי אין כאן כלום. כדאי א"כ לנסות לחדש, לשאול קושיה, להבין תירוצ, לסבור סברא.

ידוע על התנא הקדוש רבי עקיבא, שבהתחלה לא היה תופס כלום. חשב שחבל על הזמן שישב בישיבה וילמד, כי לא הבין כלום. פעם אחת היה עומד על פי הבאר, וראה שם אבן אחת שהיה חקוק בה חור. "אמר: מי חקק אבן זו? אמרו לו: המים, שתדיר נופלים עליה בכל יום. אמרו לו: עקיבא, אי אתה קורא 'אֲבָנִים שֶׁחֲקוּ מִים' (איוב יד, יט)?! מיד היה רבי עקיבא דן קל וחומר בעצמו: ומה רך פסל את הקשה, דברי תורה שקשין כבדול על אחת כמה וכמה שיחקקו את לבי שהוא בשר ודם! מיד חזר ללמוד תורה" (אבות דרבי נתן פ"ו). הבין, שגם הוא יכול להיות גדול בתורה. ובאמת כך היה, שנעשה אחר כך גדול מאד בתורה. היה דורש על כל תג ותג תילי תילים של הלכות (מנחות כט, ב), וכל גדולי התנאים הם תלמידיו. "סתם משנה רבי מאיר, סתם ספרא רבי יהודה, סתם ספרי רבי שמעון, וכולהו אליבא דר' עקיבא" (סנה' פו, א). כולם קבלו מרבי עקיבא. אותו רבי עקיבא שבהתחלה לא היה מסוגל לתפוס שום דבר, הצליח להיות גדול בתורה.

הגמרא מספרת, כשנשא רבי עקיבא את בתו של כלבא שבוע - כשעוד היה עם הארץ - גירש חמיו את בתו מביתו, והדיר אותה שלא תהנה מנכסיו, כי כעס עליה שהתחתנה עם עם הארץ גמור כזה. אחרי עשרים וארבע שנים, כשרבי עקיבא חזר לעירו עם אלפי תלמידים, שמע חמיו שחכם גדול הגיע לעיר, והלך אליו להתיר נדרו, כי הצטער לראות את בתו חיה בעוני ובדוחק נורא, והתחרט על הנדר. לא ידע, שהחכם הגדול שהגיע לעיר הוא רבי עקיבא חתנו בכבודו ובעצמו. שאל אותו רבי עקיבא: אם היית יודע שחתנך יהפוך לאדם גדול, גם אז היית נודר? אמר לו: אפילו אם היה יודע רק פרק אחד או הלכה אחת - לא הייתי נודר! [וואים מכאן, עד כמה היה רבי עקיבא עם הארץ בהתחלה, שאפילו פרק אחד או הלכה אחת לא ידע]. אמר לו רבי עקיבא: אני הוא חתנך! ואם כך, אפשר להתיר לך את הנדר⁸ (כתובות סב, ב - סג, א).

והקשו התוספות: איך היה יכול רבי עקיבא להתיר את הנדר על ידי פתח כזה? והרי אסור לפתוח בנולד! (=סיבה שנולדה

שמחה אצל הקב"ה, כשעוסקים בתורה שלו ושמחים בה. ולא רק בליל שבועות, אלא כל השנה לעסוק בתורה ולשמוח בה. הפסוק אומר: "יְהִי כְבוֹד ה' לְעוֹלָם, יִשְׁמַח ה' בְּמַעֲשָׁיו" (תהלים קד, לא). במה זה תלוי? אולי - בין השאר - גם בזה ש"יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל בְּעַשָּׂיו" (שם קמט, ב). כשישראל שמח בעשיו, שמח בה' ושמח בתורה שלו, אז גם הקב"ה שמח, כביכול. "יִשְׁמַח ה' בְּמַעֲשָׁיו".

יהי רצון שנזכה תמיד לעשות רצון אבינו שבשמים, ושהקב"ה ישמח בנו, ויַצְלֵחַ אותנו במהרה לבנין בית המקדש, שנוכל לעלות לרגל ולקיים את כל מצוות הרגל, לאכול קדשים ולשמוח לפני ה' שמחה אמיתית, כי בזמן הזה השמחה שלנו פגומה. יש שיטת תוספות (מו"ק יד, ב ד"ה עשה), ששמחת יו"ט כלל אינה מדאורייתא, ומצוות "וְיִשְׁמַחְתָּ בַּחֲגֻגָּה" מן התורה אינה מתקיימת אלא בשלמי שמחה ברגל⁹ (דברים טז, יד). אבל לפי מה שאנו פוסקים, ששמחת יו"ט כן מדאורייתא (משנ"ב סי' תקכ"ט ס"ק ט"ו), בכל זאת השמחה השלמה היא כשזוכים לאכול קדשים במקדש לפני ה'¹⁰, ואת זה אין לנו בזמן הזה. אנו מקווים שנזכה לאכול קדשים, ולשמוח בבנין עולם במהרה בימינו, אמן.

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

השבועות, "להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל שניתנה תורה בו" (רש"י פסחים סח, ב), "ואינה עליו כעול על צוארו" (חידושי רבינו דוד שם). אנו רוצים בתורה, ושמחים בתורה⁸. העול שה' נתן לנו הוא עול מתוק. לכן נהגו בקצת מקומות לאכול דבש בחג השבועות (משנ"ב סי' תצ"ד ס"ק י"ג), להראות שהתורה מתוקה וערכה עלינו כדבש. גם מאכלי חלב אוכלים מהטעם הזה בשבועות, "מפני התורה שנמשלה לדבש וחלב, כמו שכתוב דְּבַשׁ וְחָלָב תַּחַת לְשׁוֹנְךָ" (משנ"ב שם).

עוד טעם שכתבו הפוסקים למנהג הזה, לאכול מאכלי חלב בשבועות, על פי מה שנאמר: "וּבְיוֹם הַבְּפוּרִים, בְּהִקְרִיבְכֶם מִנְחָה תִּדְּשָׁה לַה' בְּשִׁבְעַתֵּיכֶם, מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם" (במדבר כח, כו). "מִנְחָה תִּדְּשָׁה לַה' בְּשִׁבְעַתֵּיכֶם" - ראשי תיבות "מִחֻלָּב" (קצור שו"ע סי' ק"ג סע' ד). וחשבתי להוסיף, שאולי אפשר לדרוש גם כך: "מִנְחָה תִּדְּשָׁה לַה' בְּשִׁבְעַתֵּיכֶם" - ראשי תיבות "מִחֻלָּב", שהם שני הכלים הנצרכים לאדם לקבלת התורה. צריך מ'ח כדי להבין את התורה בשכל, להבין ולהשכיל דיני כל מצוה ומצוה, דיני שבת ודיני נזיקין ושאר דיני התורה, אבל צריך גם לב, שהלימוד יהיה מתוך אהבה ושמחה. לרצות ולחשוק בתורה, כדי לגרום נחת רוח לקב"ה. הרי הקב"ה טוב ומטיב לנו כל כך; במה אנו יכולים לגמול לו? "מָה אֲשִׁיב לַה' כָּל תַּגְמוּלוֹהִי עָלַי"? - אשתדל לשמח אותו עד כמה שאפשר. לא שיש באמת שמחה אצל הקב"ה, אין לקב"ה הרגשות שיש לבן אדם, אבל זה נקרא כביכול

1. ופירש רבינו בחיי (בפירוש שני), שמה שנאמר "אִישׁ עַל דָּגְלוֹ כְּאַתָּת" וכו', הוא מלשון תאוה, שנתאוו לדגלים, כמבואר במדרש.
2. ועי' במדרש (במדבר ב, י), מה ענינה של כל רוח, וכיצד ענין זה מתאים לשבטים שחננו באותה רוח. ועי' גם בשל"ה על פרשתנו שהארץ בזה.
3. ובאמת, לעתיד לבוא, כשהארץ תמלא דעה את ה', "לֹא יִלְמְדוּ עוֹד אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת אָחִיו לֵאמֹר דַּע אֶת ה'" - לא יהיה צורך לאדם בנביא שיגלה לו מהו חלקו בעבודת ה' - "כִּי כוֹלֵם יִדְעוּ אוֹתֵי לְמִקְטָנָם וְעַד גְּדוּלָּם" (ירמיהו לא, לג). כל אחד ידע כבר מתוך עצמו ומתוך נשמתו מהו חלקו בתורה.
4. ואולי מפני זה היה כל אמורא תופס לשון אחרת בבואו להקשות קושיא (עי' תוס' כתובות ב, ב ד"ה פשיט), כי אצל כל אמורא נבעו הקושיות משורש אחר.
5. ונחלקו המפרשים, האם התיר לו ר"ע את הנדר בעצמו, או שלא התירו בעצמו, אלא שלח אותו לחכם אחר שיתיר לו את הנדר על סמך פתח זה, כי היה נוגע בדבר [מחמת אשתו (שהיא כגופו)], והנוגע בדבר חשיב כבעל הנדר עצמו, ואין אדם מתיר נדרי עצמו, אפי' הוא חכם (נדרים פא, ב) [עי' שו"ת הריב"ש (סי' ת"ו) ו"שלמי נדרים" (נדרים כב, ב)].
6. כי רק סיבה שהיתה קיימת כבר בזמן הנדר, אמדינן דעת הנודר, שאם היה שם לבו אליה - לא היה נודר, והוי כְּנֶגֶד בטעות, ואינו נָדָר. אבל בנודר, אפשר שגם אם היה שם לבו לאפשרות שיוולד דבר כזה, לא היה חושש שיקרה כן, והיה תולה בדעתו שלא יקרה, והיה נודר, כי לפי הנתונים של אותו רגע הרי רצה לידור, וא"כ אין כאן נדר בטעות, דידע ואעפ"כ נָדָר.
7. התוס' סוברים, שרק בנוולד שאינו מצוי אין פותחין פתח לנדר, אבל בנוולד המצוי - פותחין, דגם בזה אמדינן דעת הנודר, שאם היה שם לבו שאפשר שיתגלד סיבה זו - מסתמא היה חושש לה ולא נודר, שהרי מצוי הדבר לקרות כן, והוי נדר בטעות ואינו נדר. ורק בנוולד שאינו מצוי אמרי', שגם אם היה שם לבו לאפשרות שיוולד דבר כזה, לא היה חושש שיקרה כן, והיה תולה בדעתו שלא יקרה, והיה נודר, וא"כ אין כאן נדר בטעות, וא"א להתירו (עי' כס"מ הלכ' שבועות פ"ו הי"ב שהביא כמה ראשונים שסוברים כן, וביניהם - התוס' כאן).
8. עי' רמב"ן על הפסוק שנאמר במתן תורה, "וַיַּחֲזֹז אֶת הָאֱלֹקִים וַיֵּאָכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ" (שמות כד, יא), שכתב: "וטעם וַיִּשְׁתּוּ - שעשו שמחה ויום טוב, כי כן חובה לשמוח בקבלת התורה". [גם ברש"י (שם, י ד"ה ויראו) משמע שיש חובה לשמוח במתן התורה, ע"ש]. גם הר"ן כתב, שמצנת ספירת העומר בזמן הזה, היא "להיות מחשבת יום לשמחת התורה, כמו שמנו ישראל באותו זמן" (ר"ן על הרי"ף, סוף מס' פסחים, ד"ה ובהגדה). גם מה שנהגו "לשטוח עשבים בשבועות בבתי הכנסת והבתים" (רמ"א או"ח סי' תצ"ד ס"ג), כתב הרמ"א שהוא "זכר לשמחת מתן תורה" (שם). הרי, שהשמחה במתן התורה היא יסוד וענין גדול.
9. ונחלקו האחרונים, אי סגי באכילת שלמי שמחה, או דבעינן נמי הקרבה (עי' אבי עזרי פ"ב מהלכ' חגיגה ה"י, ומה שכתב לו החזו"א על זה - ונדפס בסוף אבי עזרי שם).
10. דכתב הרמב"ם בספר המצוות (עשין): "והמצוה הנ"ד היא שצונו לשמוח ברגלים, והוא אֶמְרוּ יתעלה ושמחת בחגך... והענין הראשון הרמזו אליו בצווי הזה הוא, שיקריב קרבן שלמים... והם נקראים בתלמוד (חגיגה ז, ב) שלמי שמחה... וכולל באמרו ושמחת בחגך מה שאמרו ג"כ שִׁמַּח בְּכָל מִינֵי שִׁמְחָה... לאכול בשר בימים טובים, ולשתות יין, וללבוש בגדים חדשים, ולחלק פירות ומיני מתיקה לקטנים ולנשים... זה כולו נכנס תחת אֶמְרוּ ושמחת בחגך". עכ"ל. ובזמננו, שאין בית המקדש קיים, א"א לקיים את הענין הראשון, וא"כ השמחה אינה שלמה כפי שרצתה התורה שיהיה.